

HUMOR

HAZA

HALÁL

KLASSZMAGYAROS

IFJÚSÁGI

KONFERENCIA

II.

ABSZTRAKTFÜZET

Mi a halál? Berzsenyi Dániel et al.

A 18–19. századi irodalomban is fontos téma a halál. Mikor nem? Talán a halál témájának ez az örökérvényűsége az, ami miatt viszonylag ritkán kérdezzük rá arra, hogy mi is a vonatkozó szövegek tárgya valójában. Elmúlás, létösszegző költemény, sztoikus és keresztény tanok, némi pietizmus olykor, ha már felvilágosodás. Előadásom a közösségről, a társadalomról való gondolkodás problémakörén belül tárgyalja a halál témáját.

Akárhogy is nézzük, a társiasság a kora újkor óta gondolkodásunk egyik központi kérdése. Pontosabban: az ember közösséggé szerveződése természetesen már régóta, akár az antikvitásban is komolyan taglalt téma volt, ám innen tekintik olyan antropológiai állandónak, amely vagy az önzés meghaladásában, vagy hiányában, de mindenképpen része az emberi természetnek. Az ókoriak – például Cicero a *De officiis*-ben – még úgy vélték, hogy az ember közösségi hajlamait az ész belátása és/vagy a beszédre való hajlandósága erősítette meg, s ez az, ami az állatvilágból kiemeli őt. Az újkori ember ezzel szemben már úgy látja, hogy a társadalomba szerveződés, szűkebb és tágabb közösségekbe való szerveződés már eleve adott. (S az utóbbi jópár évtizedben már azt is kétségbe vonjuk, hogy közösségi hajlamaink emelnének ki minket a természetből, vagy tennének a természet világán belül sajátlagossá.) Az embernek nemcsak érdeke, hogy közösségbe szerveződjön, hanem voltaképpen nem is tehet mást.

A korban a halál újraértelmezésének egyik fő terepe, hogy az egyén elmúlását a társadalomból való kiszakadásként lehet értelmezni. Az egyén boldogsága innen nézvést nem más, mint a társadalomban való boldogulása. Kilépése a társadalomból így tulajdonképpen a halálához vezet. Az egyén halála másfelől elvágja az esélyét annak, hogy a társadalomban boldoguljon.

Vége. Pont. Ennyi.

Cholnoky Viktor és a haldokló betegségek

Cholnoky Viktor úgy szépirodalmi mint publicisztikai írásaiban gyakran fordult a különböző betegségek szerepeltetéséhez, értelmezéséhez. Ha a kapcsolódó tematikájú publikációk keletkezési időpontjaira figyelünk, láthatóvá válik, hogy a szerző nemcsak egy rövid időszakban tartotta ezt fontosnak, hanem az egyes szövegek között több év is eltelt. A különböző műfajú írások között a legtöbb esetben jelentős eltérések azonosíthatók, így az interpretáció során szükséges distinkciót tenni közöttük. Előadásomban a Cholnoky-életműben található betegség helyek értelmezési lehetőségeit vizsgálom, illetve ezekből próbálom kirajzolni a szerző homogénnek kevésbé leírható betegségteóriáját/-teóriáit. Az elemzett szövegek között főként *A Hét* hasábjain, *A tudomány jegyében* című rovat darabjaiként megjelent írások, illetve a Laád Bulcsu orvosalakot szerepeltető novellák (*Artabán Mihály és a vasárnap*, *Az emberke*, *Tartini ördöge*) állnak, ugyanakkor a téma szempontjából megkerülhetetlen – az előadás címére is utaló – *Haldokló betegségek* című emlékezetes *Nyugat*-beli cikk. Ugyanakkor, a fent említett műfaji különbségtétel nem jelent azokon belül sem teljes mértékű egységet, hiszen az azonos névvel ellátott karakter sem feltétlenül ugyanazt a pozíciót képviseli az összes szépirodalmi műben. Az egészség-betegség, orvos-beteg, illetve hangsúlyosan a tudomány-művészet bináris oppozíciója a Cholnoky-életművön belül is változatos megközelítést kínál fel, amelyben az irodalom, pontosabban az irodalmi önreflexió kulcsfogalomként nevezhető meg.

Polylogikai mulatság a hazai álomértelmezésekről

Gyáni Gábor *A mindennapi élet mint kutatási probléma* című tanulmányában a kulturális antropológia és a mikrotörténet mint történetírói irányzatok közös pontját a témaválasztásban látja, amelyről úgy ír, hogy az: „... a mindennapi élet és annak szereplői, az átlagemberek, az ő tárgyi világuk, életgyakorlatuk és mentális univerzumuk...”. A kutatásom tárgya az említett „mentális univerzum” körébe illeszthető.

Elsősorban azt vizsgálom, hogy a 19. századi sajtóértekezésekben hogyan tekintettek az álom jelenségére. Ez kultúrtörténeti szempontból azért izgalmas, mert egyrészt a vizsgált források a Sigmund Freud kutatásait megelőző időszakban születtek, tehát még a pszichoanalitikus paradigma befolyása előtt, amely – amellet, hogy az álmok értelmezésére jelentős hatást gyakorolt – alapjaiban formálta át később a 20. század emberképét is. Másrészt a magyarországi sajtótörténet szempontjából is van jelentősége, hiszen elsősorban a tudományos folyóiratcultúra megszületésének időszakából származó forrásokból meríték, mely által láthatóvá válnak a különbségek a népi álomértelmezések és a kezdődő értelmiségi diskurzusok között.

A kutatás tudománytörténeti problémákat is felvet, hiszen számos olyan a 19. században tudományosnak számító megközelítést vizsgálok, amelyet már a 20. században is megcáfoltak a kutatók. Ilyen például a mesmerizmus, a frenológia vagy a fiziognómia.

Előadásomban a *Tudományos Gyűjtemény* (1817–1841) olyan álmokról szóló értekezései kerülnek a középpontba, mint például Fejér György *Az időnkbeli Prófétákról s az ő jövődöléseikről* (1818), Bitnicz Lajos *Az ébrenségről, alvásról és álmokról* (1818) Gaal György *Polylogikai mulatság az álomról és alvásról* (1821); Fejér György *Az álomban járásról 's világosan látásról* (1837) című írásai. E szövegek révén igyekszem feltárni azt a fogalmi hálót és azokat a párhuzamosan létező megközelítésmódokat, amelyek a 19. század sokszínű álomértelmezését jellemezték.

Humor, haza, halál – A nekrológíró Eötvös Károly

A főképp balatoni-dunántúli írásairól ismert Eötvös Károly (1842–1916) életművében jelentős helyet foglalnak el a jeles magyar történelmi személyiségekről, politikusokról, értelmiségiekről írott nekrológok. Mi több, Eötvös munkásságában fordulópontot jelentett, amikor pár évi vidéki újságíróskodás, néhány rövidebb irodalmi közlés, valamint egy (visszhangtalanul maradt) folytatásos regény után 1876-ban nekrológot tett közzé a *Vasárnapi Ujságban* Deák Ferencről. Ezt követően Eötvös számos alkalommal írt nekrológot különböző lapokba, látványos népszerűsége szert téve, s e szövegeket gyűjtötte össze az 1900-ban (a Révai kiadó Eötvös Károly Munkái sorozatában megjelent) *Magyar alakok* című kötetében. Előadásomban főképp e kötetre fókuszálva elemzem Eötvös Károly nekrológjait, a megelevenített történelmi személyiség jelentőségén túl kitérve a szövegek nyelvi-stiláris megformáltságára, illetve e két aspektus összefüggéseire Eötvös általánosabb nemzetszemlélete kapcsán. Interpretációm a *Magyar alakokat* a 48–49-es forradalomra, a szabadságharcot követő emigráció problémájára, illetve a kiegyezésre adott reflexióként (s az életművön belül kifejezetten koncepciózusnak tűnő, problémaérzékeny kérdésfelvetésként) igyekszem felmutatni, párhuzamba állítva Eötvös más, nagyobb lélegzetű emlékező munkáinak kérdéseivel is. Az egyes nekrológok szövegében a megrendültség, a hazaszeretet és a humor együttes jelenlétét vizsgálom, megvilágítva, hogy Eötvös írásai voltaképp a nemesi-familiáris gondolkodás, a vármegyei ész, a hétköznapi, személyes történelem és a szóbeli anekdotakincs kései rehabilitálásáráként, egyfajta „leletmentésként” olvashatók.

Udvari intrikusok a 18. század végi magyar színjátszás érzékenyjátékaiban

Erika Fischer-Lichte *A dráma története* című munkájában az európai polgári szomorújáték dramaturgiai vizsgálatakor fontos megállapításokat tesz az intrikus személyére vonatkozóan. Lessing *Miss Sara Sampson*jának Marwoodját elemezve írja, hogy a drámai struktúrákban idővel nem a kegyencnő, a hercegi ágyas válik cselszövővé, hanem az udvari élet reprezentáns alakja: az *Emilia Galotti*ban Marinelli, a herceg kamarása, az *Ármány és szerelemben* pedig Wurm, a miniszter titkára (FISCHER-LICHTE, Erika, *A dráma története*, ford. Kiss Gabriella, Jelenkor Kiadó, Pécs, 2001, 330-331).

Mint ismeretes, a polgári szomorújáték popularizált változata, az elsősorban Kotzebue és Körner neve által ismert érzékenyjáték mind a német, mind pedig a magyar nyelvű hazai színjátszásnak népszerű műfaja volt. Az előadásom középpontjában a kifejlődő magyar történelmi tragédia és az érzékenyjáték hipotetikus kapcsolata áll. Mennyiben vélhető összefüggés a Kotzebue-darabok udvari intrikusainak és a Kisfaludy-tragédiák, illetve Katona József *Bánk bán*jának karakterológiája között? Elsőként a 18. században még igencsak meghatározó kastélyszínházak, illetve az intézményesülő német nyelvű játszóhelyek repertoárját ismertetem a fennmaradó műsorlapok, „Színházi Jegyzőkönyv”-típusú jegyzetek alapján. Ezt követően, kiválasztva a leginkább reprezentatív darabokat, a megjelenő intrikusfigurák összehasonlító elemzése következik, melybe már bevonom az említett magyar színdarabok alakábrázolását is.

Középfajú dráma? Bródy Sándor *A medikus* című darabjának kritikai fogadtatásáról és előadás-történeti útjáról

Bródy Sándor *A medikus* című háromfelvonásos életképét 1911. január 27-én mutatták be a Vígszínházban Csontos Gyula és Varsányi Irén főszereplésével. A darab a maga korában jelentős sikert aratott, ami a szerző korábbi életképeinek és erkölcsrajzainak fogadtatásához képest meglehetősen szokatlan volt. *A medikus* azon kevés Bródy-drámák közé tartozik, amely sem a rendi hierarchia alapján működő Magyarország kultúrpolitikájával, sem az 1945 után kibontakozó szocialista esztétikai felfogással nem került szembe, közkedvelt darabja volt a későbbi évtizedeknek is. Bár nem játszották gyakran, az elmúlt száz év valamennyi politikai rendszerében repertoárra tűzték. Emlékezetes például a Madách Színház 1959-es előadása. A *Film – Színház – Muzsika* a premier közeledtével több alkalommal is megszólaltatta a rendezőt, Ádám Ottót, a bemutató után pedig terjedelmes kritikát közölt az előadásról. A mű utóélete szorosán összefonódik Ádám rendezői tevékenységével, aki az emlékezetes premiert követően Paudits Béla és Andai Kati főszereplésével tévéjátékként is megrendezte a darabot tizenöt évvel később, 1974-ben. (Az említett művészek néhány évvel korábban ezzel a darabbal diplomáztak a Színművészeti Főiskolán.) 1981-ben pedig a Nemzeti Színház is műsorára tűzte *A medikust*, itt Bubik István és Udvaros Dorottya alakították a főszerepeket, a rendező pedig Szegvári Menyhért volt. Bródy melodramája természetesen nemcsak a fővárosi, hanem a vidéki, illetve a határon túli színházaknak is kedvelt repertoárdarabja lett. 1959-ben a temesvári Állami Magyar Színház ezzel a művel indult el országos körútjára. A rendszerváltás után 1997-ben a még főiskolai hallgató Léner András rendezte meg az életképet a Madách Kamarában.

A kutatásom az egyes előadások kritikai visszhangját vizsgálja, illetve az egyes interjúkon keresztül reprezentált alkotói hitvallások bemutatására vállalkozik. Alapvető hipotézisem, hogy *A medikus* színpadi sikere némileg összefügg azzal a melodramatikus tónussal, amelyet a Bródy-reflexiók a mű hátrányaként határoznak meg. A szerző társadalombírálatáiban ebben a műben is egyértelműen jelen van, de korántsem nyilvánvaló annyira, mint a korábbiakban bemutatott erkölcsrajzoké.

A szövegbetétek működési mechanizmusai *A jövő század regényében*

A jövő század regénye számos aspektusból vizsgált regény. Elsősorban mint tudományos-fantasztikus vagy utópisztikus társadalomregényt olvasták, de a retorikai eszközök szétszalazása vagy az imaginárius kérdése is foglalkoztatta már a szakirodalmat. Sokrétűsége abból is egyértelművé válhat, hogy a szöveg a haza és a halál koordinátarendszerébe épp úgy elhelyezhető, ahogyan a humor hozzájárul a működési mechanizmusához.

Előadásomban alapvetően a regény szövegbetétivel foglalkozom, azt vizsgálom meg, miképpen szervezik és alakítják a textust, hogyan ágyazódnak bele a narratívába, milyen mintázatok mutatnak a haza kapcsán. Gondoljunk például a *Le Menteur* hírlap cikkbetéteire, amelyek tulajdonképpen rögtön az első kötetben fejezetszervező elemmé válnak, a hazugság alakzataiban aktiválják a humort, s mindezzel párhuzamosan társadalmi reflexekre is reagálnak. Előadásomban tehát elsősorban azzal foglalkozom, hogyan olvashatók szervezőelemként ezek a szövegbetétek, és milyen atipikus hazaképet tükröznek.

A bukoliko-daphnéi nőalak szerepe Vörösmarty Mihály drámáinak szerelemábrázolásában

Vörösmarty Mihály epikus és drámai nőalakjai sok tekintetben rokonságot mutatnak a klasszikus szerzők műveiben előkerülő női karakterekkel: gyakori elem a költő műveiben az erdőben elsuhanó szűzleány alakja, ami az ovidiusi Daphné-történetéből ismert erdei szűz karakterére vezethető vissza. Jelen kutatásomban a Vörösmarty-féle nőalakok daphnéi attribútumai mellett a bukolikus szövegek hatását vizsgálom, amely az eredeti ovidiusi szövegen keresztül és Vörösmarty olvasmányélményei által is hatással lehettek nőalakjainak ábrázolására. Előadásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy mennyiben fedezhetők fel Vörösmarty drámáinak nőalakjaiban a bukolikus és daphnéi jellemzők, illetve karaktereik hogyan modellezik a szerző szerelemfelfogását: a klasszikus mitológiai nőalakok hogyan illeszkednek a nemzeti mitológia „megírására” vonatkozó törekvéseibe.

Időpont: 2022. június 17–18.

Helyszín: SZTE BTK Konferenciaterem (6722 Szeged, Egyetem utca 2.)

Holtszezoni “théma-vadászat” és formajáték *A Hét* első száz lapszámában

A Hét, Kiss József 1890-ben induló hetilapja programjának tekintette Budapest aktuális irodalmi és kulturális eseményeinek összegző, értelmező bemutatását. Ezt a legelső lapszámtól kezdve szokatlan, kísérletező módon tette: ismerős publicisztikai szövegtípusokat gondolt újra; egyszerre hozta mozgásba az adott héten megjelenő napilapok híryanagát és egy széleskörű magyar- és világirodalmi utaláshálót; egy saját definíciója szerint „kultúrtörténeti” perspektívát használt az események keretezéséhez; távolságtartó iróniával beszélt a budapesti eseményekről.

Ez az aktualitásra támaszkodó írás- és szerkesztésmód egészen különös játékosságot eredményezett azokon a heteken, amikor nem volt miről hírt adni. Egyre gyakrabban jelentek meg magáról az újságírásról, *A Hét* szerkesztéséről szóló szövegek, kezdetét vette egy újszerű formajáték: a témahiány krónikái, fiktív interjúk, fabrikált hírek, szokatlanul újragondolt sajtóműfajok töltötték ki az üres helyeket, váltották fel a megszokott publicisztikai szövegeket.

Annak köszönhetően, hogy a lap holtszezonban is ragaszkodott a budapesti fókuszhoz, egyre nagyobb teret kapott az irodalmi és sajtós műfajok keveredése, egy esztétista, önreferenciális beszédmód. Úgy tűnik *A Hét* hangsúlyosan modern perspektívája és formanyelve valójában egy kényszerhelyzetre adott kreatív válasz.

Az Alföld jelentősége Jókai életében és szövegeiben

A *Negyven év visszhangjában*, hagyományosan Jókai hivatalos önéletírásának tekintett szövegében úgy nyilatkozik a szerző, hogy Kecskeméten vált belőle az az író, amelyet a magyar olvasóközönség jól ismer, hiszen ekkor ismerte meg a magyar népeletet, a néphumort, a puszták világát. Első művét, *A zsidó fiút* már úgy írta meg, hogy elsajátította saját írói hangját. 1883-ban, amikor először akarták megszervezni a koszorús író irodalmi működésének ötvenéves jubileumát, Jókai megkérte a bizottságot, hogy ne tegyék olyan koránra a pályakezdését, mert akkor még nem sajátította el „irodalmi tevékenységének alaphangulatát.” Bár többen azzal vádolják Jókait, hogy csak ki akarta tolni tíz évvel az ünnepségsorozatot, nem hagyható figyelmen kívül az a vágya, hogy pályakezdését egyéni, a későbbiekben is képviselt írói hangjának megtalálására tegyék. Előadásomban egyrészt Jókai alföldön töltött, vagyis a kecskeméti iskolaéveiről vallott szövegeit, élményeinek egymástól eltérő leírásait veszem figyelembe, valamint arra igyekszem rávilágítani, mit jelentett ez az „irodalmi alaphangulat”, és milyen módon határozta meg művészetét. Emellett a debreceni látogatásából ihletődött *Sárga rózsza* című regényét elemzem, az abban megjelenített Alföld-képet, valamint a festő alakjának jellegzetességeit, kijelentéseit.

Időpont: 2022. június 17–18.

Helyszín: SZTE BTK Konferenciaterem (6722 Szeged, Egyetem utca 2.)

Kucserka Zsófia

(PTE BTK egyetemi adjunktus)

Van-e a nőknek humora?

A 19. századi humorelméletek még őrzik eredeti, nedvalkattani hátterüket. Az előadás a korszak irodalmi humorelméleteinek fiziológiai aspektusát vizsgálja az esszencializáló nemfelelővel összefüggésben. Néhány konkrét példán keresztül azt vesszük szemügyre, hogy mit is jelent az irodalmi humor a 19. században, illetve, hogy lehet-e a női szerzőknek humora.

Időpont: 2022 június 17–18.

Helyszín: SZTE BTK Konferenciaterem (6722 Szeged, Egyetem utca 2)

Darazsak, fintorkák, zsánerképek: Humor a reformkori divatlapokban

Az 1840-es években egyre népszerűbbé váló divatlapok a kor jelentős irodalmi- és kulturális kiadványainak számítottak. A laptípus főként francia és német nyelvű folyóiratok mintáját követte, közben kapcsolódott az évkönyvek, almanachok hagyományához is. Céljuk a szórakoztatás, ismeretterjesztés volt – tudósításokat közöltek divatról, közéleti eseményekről, művészeti újdonságokról. Emellett a szerkesztők számára lényegesnek számított, hogy minél magasabb színvonalú magyar nyelvű irodalmat jelentessenek meg hasábjaikon. A korszak jelentős szerzőinek a divatlapok új publikálási lehetőséget jelentettek, többen állandó munkatársként dolgoztak valamelyik kiadványnál, gyakran közölték írásaikat, ezáltal szövegeik gyorsan jutottak el a közönséghez. Az olvasók megnyerése (előfizetők szerzése) lényegesnek számított, részben ezzel kapcsolható össze a divatlapok vegyesnek mondható tartalma. Komolyabb témájú esszék, tudományos fejtegetések mellett számos szórakoztató, mulattató cikk szerepelt. Előadásomban a folyóiratok humorát tárgyalom, azt, miért volt lényeges a viccrovatok, élcelődések térnyerése. A korszakban népszerűvé váló humorisztikai műfajokra is kitérek, a karikatúra, ironikus-szatirikus hangvétel, játékosság hangsúlyos jelenlétét vizsgálom. Meglátásom szerint a kérdéshez lényeges az idegen nyelvű sajtó hatásait is figyelembe venni, majd ebből kiindulva mérlegelni a humorhoz kötődő szövegeken és rovatokon keresztül az 1840-es évek magyar nyelvű divatlapjainak pozícióját a sajtópiacon.

”Értették kigyelmeitek?” A gúny kifejeződése a Nép Barátja című néplapban

Kutatásomban az 1848 júniusától egy éven keresztül heti rendszerességgel megjelent Nép Barátja című néplap cikkeire és a publikált versekre fókuszáltam. A lap egyik legfőbb célja a forradalommal és a szabadságharccal kapcsolatos hírek, valamint a kormány intézkedéseinek közvetítése volt az (elsősorban vidéki, földművelő) nép felé. A Nép Barátját a véleményformáló írások erőteljes jelenléte jellemezte, amelyekben (reflektálva a korszak történéseire) többek között a Habsburg-ház elítélése, a kormány intézkedéseit kimerítően magyarázó, a népet buzdító, olykor feddő jellegű cikkek jelentek meg. A legtöbb írás hangneme sok esetben konfidens, kioktató, sőt gúnyos volt, stílusa mesterkéltnak hatott. Ezért több kritika érte a lapot (valamint annak felelős szerkesztőjét, Vas Gerebent), ugyanakkor sikertelensége sem jelenthető ki egyértelműen, hiszen a korabeli előfizetési statisztikák alapján a legtöbb példányszámot produkáló hírlapok között szerepelt 1848-ban. Mire vezethető vissza ez az ellentmondás? Hogyan nyilvánult meg a társszerkesztő Arany János és Vas Gereben eltérő attitűdje a nép megszólítását tekintve, s hogyan jelent meg mindez a leközzölt írásokban? A változásokról, kül- és belpolitikai viszonyulásokról adhat képet a kormányhoz közeli néplap narratíva- és tartalomelemzése, valamint a lap olvasóinak, a kortárs szerzőknek és szerkesztőknek visszajelzéseit figyelembe vevő hatásvizsgálat.

A Hét szalonhumora és a mediátori funkció az Emma levelekben

A századforduló társadalmi-irodalmi hetilapjai sok szempontból köztes szerepet töltek be a kultúraközvetítés terén. Az átalakuló, a napisajtó megjelenésével hírközpontúvá és független, hirdetésekkel fenntartott sajtóközegben igyekeztek otthont adni hagyományosabb esszéisztikus műfajoknak, irodalmi alkotásoknak, habár felületességük, inkább a napi érdeklődést kiszolgáló mint az irodalom parnasszusába emelkedő természetük révén a tárcaműfaj alkotóit sok kritika érte. Az egy éppen kialakulóban lévő polgári közönség kedvét kereső divatos cikkeket sokszor vádolták hazafiatlansággal is, amennyiben nagyban támaszkodtak francia, angol, német lapok példájára, fordítottak tőlük, s vettek át ötleteket. Nem elhanyagolható tény azonban, hogy olyan élenjáró "nemzetietlen" lap, mint amilyen például *A Hét* is volt, a legtöbbet tett a kultúrát alapvetően még német nyelven fogyasztó pesti lakosság igényes irodalmi magyar nyelvű olvasóvá formálásáért.

Témájukban mindenre kiterjedő, enciklopédikus tudás felhalmozását sugalló lapok stílusukban, szerkesztésükben a bensőségesség légkörét igyekeztek megteremteni. Szellemes, felületes közvetlen beszédmódjával, szalonhumorával *A Hét* is egy fiktív irodalmi kört kívánt teremteni, amibe az olvasók beleszólása bár nagyon korlátozott volt, mégis úgy érezhették, a lap folyamatos követésével egy elit közösség része lehetnek.

1893-tól a lap hasábjain három rovatban is sorozatosan felbukkanó Emma asszony levelei egy komolyabb mediátori kísérlet a lap íróinak és olvasóközönségének találkozási lehetőségeire. Emma, a lipótvárosi családanya és polgárasszony Veigelsbeg Hugó, Ignotus egyik álneve, fiktív leveleiben legtöbbször olyan napi eseményekre reflektál, amikről egyéb cikkek, akár napilapok a hét során már számot adtak, ez alkalommal azonban egy korabeli tipikus előfizető szemszögéből olvashatók, felsorakoztatva a középosztálybeli

hölgyolvasókról ismeretes összes kliséket. Teszi ezt azonban szellemes csipkelődéssel, önironikus és a “női írói hangról” alkotott közhelyekkel szemben egyre inkább ironikus álláspontot felvevő stílusban a figura puszta kifigurázása helyett. Jókai *Az élet komédiásai* alakjához hasonlóan Emma asszony Ignotus más írásait is rendre megbírálja. A kliséhölgy folyamatában vált *A Hét* ikonikus hangjává, Ignotus kedvenc alakjává.

Előadásomban Az Emma levelek korpuszát vetném közelebbi vizsgálat alá az olvasók és írók közti kommunikáció mediátori szerepének sikeressége valamint a lap belső poénjai, álnevek szövevényéből következő lebegtetett identitás, a maszkviselés és az irónia kapcsolatára fókuszálva.

„Tutsek Anna tolla megalkothatja »a 15 éves leány« típusát” – A Cilike-szövegkorpusz recepció- és alakulástörténete

Tutsek Anna a Magyar Lányok főszerkesztőjeként és a *Cilike viszontagságai*-sorozat írójaként központi szerepet töltött be a speciálisan serdülő lányoknak szóló irodalom megalkotásában és kanonizációjában. Bár az író és hetilapjának jelentőségét egyre több kutatás igazolja, a Cilike-szövegkorpusz recepciótörténete, valamint műfaji és mediális alakulástörténete ezidáig nem került a tudományos vizsgálódás körébe. Tutseket 1894-ben Wolfner József kérte fel egy lányok igényeinek megfelelő hetilap létrehozására és szerkesztésére, illetve később a lap felületén egy serdülőknek szóló mű publikálására. Az így keletkezett úgynevezett „Cilike-epizódok” a fél évszázadig működő lap legnépszerűbb szövegeinek számítottak. A Tutsek-korpusz recepciótörténetének tanulsága szerint a *Cilike viszontagságai* mind népszerűségét, mind esztétikai minőségét tekintve kiemelkedett a korszakban megjelent, lányoknak szóló irodalmi kínálatból, azonban az epizódokból összeállított regény, majd regényfolyam sikerének természetrajza a mai napig feltáratlan. A szövegek recepció- és alakulástörténetének segítségével kimutathatók az irodalmi közízlés és a kritika szempontjai, valamint a századforduló közönségének olvasási szokásai.

Szerelem és halál – avagy egy sajátos nevelődési regény?

Muriel Spark *The prime of Miss Jean Brodie* című regénye az angolszász irodalom egyik kiemelkedő alkotása, mely az Egyesült Államokban jelent meg először, 1961-ben. Főszereplője egy tanárnő, aki egy edinburghi katolikus lányiskolában oktatja sajátos világszemlélete alapján a rábízott diákokat. Többek között isteníti a náci és fasiszta rezsimet, kedvenc olvasmányairól, vélt és valós szerelmi történeteiről mesél, házasságtörésre, és arra biztatja tanítványait, hogy éljék meg azt az életet, amit ő sohasem tudott.

Előadásomban több kérdéskört igyekszem körbejárni. Először arra térek ki, mennyire illeszkedik a kötet a magyar iskolaregényekhez, mint például Ottlik Géza *Iskola a határon*, vagy Szabó Magda *Abigél* című művéhez. Másodsor pedig a főhős karaktere kerül a középpontba: kicsoda Miss Jean Brodie, mennyiben különbözik akár egy Keating-féle főhöstől, akár az általunk ismert tanár-sztereotípiáktól: miért lehet fordított passióként megélni a karakter történetét. Végül pedig a tanár-diák viszonyt helyezem az előadás záró gondolatai közé: mennyiben és hogyan tudja befolyásolni a pedagógus a diákok élet- és világszemléletét. Miért lehet például a regényben magától értetődő, hogy a lányok vakon követik Jean Brodie „parancsait”, s hajszolják egymást különféle élethelyzetekbe: a frontra, egy házas pedagógus kitarottjai közé, vagy éppenséggel egy zárdába.

A tiszzaeszlári Eötvös Károly. Krúdy Gyula és az utolsó táblabíró

Kutatásom a jog és irodalom határterületén jelölte ki tárgyát, mely szegmens a jogtudomány és az irodalomtudomány különféle kutatási irányainak ad összekapcsolódási lehetőséget. Számos ponton érintkezhet a jog és az irodalom világa, nem csak a jogi téma, vagy egy-egy eset morális tanulságainak megfogalmazása lehet találkozáspont, de a jogi szövegek hatása sokszor tetten érhető a narratív struktúrában, cselekményvezetésben, stílusban, szóhasználatban is, de például a szöveg reflektálhat bizonyos jogtörténet paradigmaváltásokra vagy korszakokra is. Figyelmem egy éppen ilyen, jogtörténeti paradigmaváltást feldolgozó Krúdy mű, *A tiszzaeszlári Solymosi Eszter* értelmezésére fordítottam. A tiszzaeszlári eset ideje ugyanis egy átmeneti korszak volt a magyarországi büntető perrendtartásban, ebből pedig számtalan konfliktus adódott a per során.

Fő szempontom volt, hogy az ügyről a védelmet vállaló Eötvös Károly figurája felől fogalmazzam meg megállapításaimat. „Eötvös Károly nagy beszédét úgynevezett deákferences, zsinóros attilában mondta el, amint hogy mindenkor nagy híve volt Deáknak, ennek a dunántúli származású, tempós, szenvedélymentes politikusnak, akiről egy egész korszakot neveztek el Magyarország történetében. Eötvös szerette a Deák Ferenc gesztusait is utánozni bölcselkedésben, nyugalomban, táblabíró modorban.” Festi meg Krúdy Eötvös figuráját az eszlári perről írott könyvében. De az életmű egyéb fejezeteit is szemügyre véve, kitűnik, hogy főként a húszas évek második felétől Krúdy milyen különös érdeklődéssel fordul Eötvös személye felé, akit ő maga is a századvég egyik meghatározó alakjának, az elmúlt kor megtestesítőjének tart: „Mikor Eötvös Károly ment el, azt írták róla a meghatott tollak, hogy az utolsó táblabíró ballag el az ősök által kitaposott országúton.” Krúdy Eötvös alakja tehát elsősorban mint a táblabíró korszak allegóriája válik igazán izgalmassá, hiszen a szövegekben Eötvös egyszerre jelenik meg mint kimagasló minőségű történeti személy, mint az utókor fölé magasodó példakép, ugyanakkor alakja a félmúlt, a táblabíró Magyarország gondolkodásának megtestesülése is, az üres meggyőződések, a kétségbeesés és a kényszerképzetek Magyarországaé. Míg a történeti, szabadelvű, ellenzéki Eötvös a haladás

zászlóvivője, regénybeli megjelentetése a régi Magyarország kissé elmaradt viszonyait implikálja.

Másrészt viszont az ő szerepén keresztül rálátást nyerünk arra az átmeneti jogi helyzetre is, mikor az országban a még élő szokásjog és a még ideiglenes perrendtartás párhuzamosan voltak érvényben. Ilyetén alkalmazásuk pedig egyszerre jelentett bizonytalanságot az egyes eljárásokon a bíróságok számára és ugyanúgy komoly feszültséget tartott fenn az ezeket különbözőképpen alkalmazni kívánó országos és vármegyei hatóságok között is.

A tizzaeszlári eset szépirodalmi feldolgozottságát, referenciális megfeleltethetőségének lehetőségeit, kulturális hatástörténetét, eszmei mögöttesét már az irodalomtudományok területén is többen vizsgálták, ám olyan értelmezés, mely reflektált volna az események háttérében meghúzódó különleges büntetőjogi helyzetre és annak a Krúdy műben való átpoetizáltságára, ennek kapcsán pedig az író meglepően alapos jogi ismereteire, még nem született, így joggal remélem, hogy előadásom hiánypótló lehet.